

Любов Царик, асистент

Критична рецепція творчості Сосюри 20-х років

Творчість Володимира Сосюри 20-х років — явище цікаве, неповторне і разом з тим складне і неоднозначне. У ній знайшли характерне відображення суперечності розвитку літератури цього періоду, що, за влучним визначенням А. Бондаря, був “полем боротьби, конфлікту різноманітних стильових культурно-естетичних тенденцій, викликаних зміною культурно-історичного дискурсу, який не просто детермінує, що писати, а вказує на те, як треба писати, стає трансцендентним щодо письменника і його тексту” [1, 70].

Аналізуючи стан і методологічні тенденції української журнальної критики 20-х років, А. Кравченко зазначає, що якраз генералізація соціологічного методу часто визначала роль письменника та його творчості лобовим запитанням: з ким він, із робітничим класом і селянством, отже з народом, - чи проти [3, 180]. Ілюстрацією цієї думки може служити типова для соціологічної критики політична рецензія П. Христюка “Соціальні мотиви в творчості В. Сосюри (В. Сосюра “Сьогодні”. Поезії), що була оприлюднена у 2-ому числі журналу “Червоний шлях” за 1926 р. У рецензованій збірці [5] було вміщено поеми “Сьогодні”, “Хлоня”, “Шахтюр”, “Воно”, “Машиністка”, “Легенда”, “Дві” і цілий ряд поезій.

Ліричний герой поеми “Сьогодні”, як і переважної більшості творів однойменної збірки, — це колишній учасник революційних подій, спогади про які сконденсовано у двох рядках:

Вчора день фронтами океанів,

Все чуже – на розстріли в огонь (5, 5).

При перечитуванні перших чотирьох поем складається враження, що ліричні герої, захоплені романтикою праці, вірять у перемогу світової революції, вітають НЕП. Та вже у цих, на

перший погляд, оптимістичних творах з'являються ноти вини за минуле:

От чому ні ласка, ні утома
Не дають забути мене,
Хоч прийшов червоним я додому,
Як і всі, з зорею на чолі.

Все частіше між рядками творів вчувається тривога, печаль, незрозумілий біль серця. А в ліричних поезіях збірки - настрій суму, втоми, роздратування, викликаний у поета відлигою непу, особистими сімейними проблемами, звучать мотиви з'ясування сенсу життя:

Життя - не дим і не омана.
А, може, ні? А що, як ні? (5, 57).

Чи є в житті яка мета?
Чи люди ми, чи тіні?
А, може, тут і там, і там
Один туман осінній... (5, 104)

Цей соціальний песимізм Володимира Сосюри гостро із класових позицій критикує П.Христюк [7]. При цьому він повністю нехтує естетичними засадами, відкидаючи загальнолюдські цінності, загальнолюдську мораль. Автор рецензії взагалі ставить під сумнів саме право поета на вільне творче самовираження, породжене його унікальним світовідчуттям. Сама ж рецензія за змістом і стилем викладу нагадує більше політичну агітаційну прокламацію, ніж аналіз збірки як літературного явища. Автор рецензії дає характеристику "поточного моменту", розвиває думку про необхідність класової боротьби, формулює свої уявлення про соціально відмінне "сьогодні" різних класів та груп тогочасного суспільства: пролетаріату, нової буржуазії та інтелігенції. І звичайно ж, на думку П. Христинюка, література має відображати "сьогодні" робітників. А оскільки, на його погляд, "робітнича кляса добре відчуває, що від сьогоднішніх труднощів нема чого вдаватися в розпуку, нема чого розгублюватися [7, 131], то цього не повинні робити і літератори. Тому-то рецензент постійно радить: "Сосюрі не треба "вмирати кожної хвили", не треба дуже вже сумувати про мету життя, - а натомість - треба працювати і вчитися. Тоді він зуміє глянути на дійсність глибше: очима робітничої кляси" (підкреслення наше - Л. Ц.) [6, 138]. Такий погляд, на думку А.Кравченка, тодішнім дослідникам літератури здавався єдино правильним,

ширшим за погляд з точки зору загальнолюдської. “Звужувався простір, що його вмщали письменницькі видноккола, звужувався час (усі мали бути дітьми Жовтня, свідомо розривався зв’язок часів [7, 186].

Підтвердженням того, що гостра критика песимістичних мотивів у творах В.Сосюра була виявом типового ставлення до поета представників соціологічного методу, є і огляд Ф.Якубовського. Аналізуючи стан журнальної лірики, він писав: “І хіба хоч трохи пасує до загального стилю “Всесвіту” отакий Сосюра, зажурений, увесь у сумовитих згадках:

Коли потяг удаль загуркоче,
Пригадаються знову мені
Дзвін гітари у місячні ночі,
Поцілунки й жоржини сумні –

і далі, далі таке вже знайоме, за що ми чудимо Сосюру, читаючи такі твори на сторінках “товстих” журналів і аж ніяк не прощаємо їх ні авторові, ні редакції журналу ілюстрованого” [2].

І все ж тодішня критика не могла не помічати популярності В.Сосюра і не визнавати його таланту. Свідченням глибинного розуміння творчості поета є окремі спостереження з відгуку на його книжку “Коли зацвітуть акації”, підписаного криптонімами В.М.: “Він (Сосюра) не проблема, він факт, він нічого не шукає, він просто переживає своє оточення, ні од кого не криючись, зі своїми ваганнями і смутками... Трудно знайти де-небудь аналогічне явище, - напевно чи зазнала хоч одна література світу такої стихійності і чужості, такої безпосередності і конкретності в поезії. Тільки Сосюра показав нам громадянську війну зсередини” [4]. Проте загальний тон відгуку на збірку “Коли цвітуть акації” суголосний із розглянутими вище рецензіями. Критика не хотіла визнавати, що Сосюра відтворив і преїод непу зсередини з такою ж щирістю, безпосередністю передавши настрої, що домінували в суспільстві, як і в творах про національно-визвольні змагання. У його творах 20-х років відбилися основні риси українського світоглядного менталітету. Адже “тривале проживання на межі ворожого кочового степу виробило в українців специфічне “екзистенціально-межове” світовідчуття – гостро емоційне переживання сьогоденності життя, поетичне, лірично-пісенне сприйняття природного та соціального оточення, пріорітет “серця” над “головою”.

Глибока поетична криза Сосюри початку 30-років зумовлена значною мірою зовнішніми (ідеологічними) причинами. Двадцять років в розвитку української літератури, на які припадає процес формування В. Сосюри як поета, позначилися глибокими внутрішніми конфліктами і суперечностями художньо-естетичного плану. Відбувався наступ культурно-ідеологічного терору, що намагався підкорити собі психологію “вільної” (Сартр) людини-митця.

Література:

1. Бондар А. Поема М.Бажана “Сліпці” як текст-виклик: Спроба теоретичного моделювання //Сучасність.- 1998.- №1.- С.70.
2. Життя і революція.- 1927.- №1.
3. Кравченко А. Журнальна критика 20-х років: тенденції методології //Двадцять років: літературні дискусії, полеміки. Літературно-критичні статті.- К.: Дніпро, 1991.- С.180.
4. Молодняк.- 1928.- №11.- С.77.
5. Сосюра В. Сьогодні. Поезії.- Х.: Держвидав України, 1925.- 110 с.
6. Філософія. Курс лекцій.- К., 1994.- С. 230.
7. Христюк П. Соціальні мотиви в творчості В.Сосюри//Червоний шлях.- 1926.- №2.- С.130-138.